

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE
FAKULTA FILMOVÁ A TELEVIZNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha, 2016

Zdeněk Chaloupka

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

FILMOVÁ A TELEVIZNÍ FAKULTA

Filmové, televizní a fotografické umění a nová média

Dokumentární tvorba

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**OBRAZ ČEČENSKÉ VÁLKY
V ČESKÉM DOKUMENTÁRNÍM FILMU**

Zdeněk Chaloupka

Vedoucí práce : MgA. Jaroslav Kratochvíl

Oponent práce: Ing. MgA. Martin Řezníček

Datum obhajoby: 14. 9. 2016

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2016

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

FILM AND TV SCHOOL

Film, Television, Photography and New Media

Department of documentary

BACHELOR THESIS

**REFLECTION ON CHECHEN WAR
IN CZECH DOCUMENTARY FILM**

Zdeněk Chaloupka

Supervisor: MgA. Jaroslav Kratochvíl

Opponent: Ing. MgA. Martin Řezníček

Date of thesis defense: 14. 9. 2016

Degree granted: BcA.

Prague, 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

<p style="text-align: center;">OBRAZ ČEČENSKÉ VÁLKY V ČESKÉM DOKUMENTÁRNÍM FILMU</p>

vypracoval samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne

.....

podpis diplomanta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá obrazem čečenského konfliktu v českém dokumentárním filmu devadesátých let a snaží se postihnout, v jakém prostředí tento obraz vznikl. Značná část práce je věnována společenskému a politickému kontextu tehdejší doby. Jedná se především o porevoluční vznik institucí, jako byly Člověk v tísni a agentura Epicentrum, které se významně podílely na mediální interpretaci celého konfliktu. Práce dále analyzuje televizní dokumentární filmy reflektující čečenskou válku z hlediska obsahu a vyznění. Závěrem se dostává k úvaze, do jaké míry bylo vyznění dokumentárních filmů ovlivněno ideovými postoji tvůrců a společenskou objednávkou. Cílem práce je zjistit, jaké faktory ovlivnily výslednou podobu filmů a na základě čeho bylo straněno jedné ze stran konfliktu.

Abstract

Bachelor thesis deals with the image of the Chechen conflict in the Czech documentary film in the 90's and tries to understand the environment in which this image was created. Much of the work is devoted to the social and political context of the time. This is especially a formation of institutions after Velvet revolution such as People in Need and Epicentrum agency, which significantly contributed to the media interpretation of the conflict. Thesis also analyzes the television documentaries reflecting Chechen war in terms of content and tone. Finally considers to what extent was the message of the documentary film influenced by ideological attitudes and social order. The aim is to determine what factors influenced the final form of films and on what basis it was biased to the on side of the conflict.

Obsah

Úvod	1
Vznik a průběh čečenského konfliktu	3
První čečenská válka.....	3
Druhá čečenská válka.....	5
Idea „humanitárně-reportérského týmu“	6
Od Nadace Lidových novin k Člověku v tísní	6
Agentura Epicentrum	7
Dokumentární filmy mapující čečenský konflikt	9
Dokumentární filmy TS Ostrava	9
Dokumentární filmy Agentury Epicentrum	10
Společenský kontext obrazu čečenské války.....	13
Ideové postoje tvůrců a jejich vliv na obraz války.....	16
Formální podobnosti filmů o čečenském konfliktu.....	18
Závěr.....	19
Seznam filmů reflektující Čečenský konflikt.....	21
Seznam literatury	22

Úvod

Reflexe čečenského konfliktu v českém dokumentu není zajímavá jen obsahovou analýzou vzniklých filmů. Neméně podstatné, ne-li podstatnější, je prostředí, ve kterém taková díla vznikala – tedy ve společenském uspořádání devadesátých let, kdy se v Československu a později České republice formovaly zárodky nové občanské společnosti, toužící po výdobytcích moderní západní demokracie. Ani tato práce proto nechce být povrchním výčtem vzniklých dokumentárních filmů, naopak svou velkou částí cílí na objasnění širšího kontextu, který produkci takových filmů umožnil. Počátek otevřeného čečenského konfliktu¹ se totiž časově shoduje s koncem bipolárního uspořádání mezinárodních vztahů – tedy rozpadem Sovětského svazu, pádem komunistických režimů v Evropě a jejich mnohdy složitou transformací směrem k demokratickým vládám západního typu. V porevolučním chaosu se tak měly možnost zrodit takové projekty, jaké by v současné době s velkou pravděpodobností již neměly šanci na vznik, natožpak na existenci. Jedná se přitom nejen o samotné dokumentární filmy, nýbrž také o spolky a instituce, které jim poskytly zázemí. Zcela klíčovou úlohu v oblasti informování o konfliktu na severním Kavkaze měla Česká televize a skupina lidí kolem redakce Lidových novin, která stála u vzniku humanitární organizace Člověk v tísni a novinářské agentury Epicentrum. Vzniklo tak později neopakované spojení humanitární organizace a týmu profesionálních novinářů s faktickým informačním monopolem na region Čečenska. I proto nelze v práci odhlédnout od osobních názorů samotných autorů, které se do jejich tvorby nesporně promítly a zpětně tak formovaly názor společnosti na celý konflikt. Přestože válka v Čečensku výrazně českou společnost nepolarizovala, je možné v přístupu k ní pozorovat formování názorových proudů (lidskoprávní, pragmatický, protiamerický), které přetrvávají dodnes a projevují se stejným způsobem mimo jiné ve vnímání krize na Ukrajině a vztahu k Rusku.

Práce nejprve stručně postihuje vývoj vztahů Čečenců a Ruska, přičemž největší část je věnována příčinám a průběhu první a druhé čečenské války v devadesátých letech. Dále se věnuje vzniku institucí, které se staly klíčovými hráči na poli mediálního obrazu války. Člověk v tísni ani agentura Epicentrum by ovšem sotva mohly vzniknout za současných podmínek. Proto je další část

¹ Čečenským konfliktem je myšlena první a druhá rusko-čečenská válka, která probíhala v roce 1994-1995, resp. 1999-2000. Příčinami a průběhem se tato práce zabývá v samostatné kapitole.

věnována českému společenskému kontextu, ve kterém konflikt probíhal a jak byl jeho obraz formován různými osobními a ideologickými vazbami. Na závěr se pak dostává k přehledu filmů, jejich vyznění a zamýšlí se nad tím, jaké společenské i osobnostní momenty vedly k jejich podobě – a tedy i samotnému obrazu čečenské války. Cílem práce je zhodnotit, z jakého úhlu bylo na čečenský konflikt nahlíženo českými dokumentaristy a jaké faktory vedly k právě takovému vyznění.

Vznik a průběh čečenského konfliktu

Počátky sporu kavkazského národa s ruskou nadvládou sahají hluboko do historie a pro potřeby této práce není nutné se jimi detailně zabírat. Jádrem konfliktu je nicméně odjakživa snaha o čečenskou nezávislost. Za dob Sovětského svazu byl právní statut Čečenska několikrát změněn, naposled v roce 1957, kdy bylo Čečensko spolu s Inguškem prohlášeno za autonomní sovětskou republiku. V 80. letech vládlo v Čečensko-Ingušské autonomní republice konzervativní vedení v čele s Dokou Zavgajevem, které však ztrácelo legitimitu na úkor nacionalistických proudů, které rozdělily oblast podle etnicity. V roce 1991 nastal rozpad SSSR a došlo ke střetu výkladu mezinárodního práva, kdy Ruská federace považovala problém Čečenska za svou vnitřní záležitost a Čečensko za své území, zatímco Čečenci poukazovali na právo národa na sebeurčení.² S koncem SSSR se zároveň rozpadla také Čečensko-Ingušská autonomní republika. V Čečensku byla původní sovětská správa zcela diskreditována a byly vyhlášeny nové volby. V nich zvítězil nacionalista Džochar Dudajev, který národně-demokratickým špičkám zcela znemožnil podíl na reálné vládě. Brzy poté vydal nařízení o „Vyhlášení suverenity Čečenské republiky od 1. listopadu 1991“, které vedlo k invazi ruských vojsk na čečenské území a k vleklému konfliktu, který není dodnes uspokojivě vyřešen.³

Někdy se v souvislosti s konfliktem hovoří o religiozních důvodech - od počátku 17. do poloviny 19. století totiž probíhala na území Čečenska islamizace. Samotný konflikt však nemůže být považován za primárně náboženskou válku. Islám tu spíše představuje možnost, jak se odlišit od protivníka. Čečenští bojovníci pak sami zdůrazňují boj za svobodu a stejně tak není dohledatelné žádné oficiální vyhlášení „svaté války“.⁴

První čečenská válka

Ze zpětného pohledu je patrné, že autokratovi Džocharu Dudajevovi šlo v první řadě o svou vlastní moc a Kreml zároveň nehodlal přijít o území, které si nárokoval. Nová čečenská i ruská vojenská vedení odmítala jakákoliv jednání, která by mohla vyřešit otázku suverenity Čečenska demokratickou cestou. Dudajev vsadil na podporu okrajových vrstev obyvatelstva, které se dožadovalo

² Bolchova, E. *Válka bez vítězů*, (Bakalářská práce) Praha: FHS UK, 2007. s. 5-6

³ Tamtéž, s. 19.

⁴ Tamtéž, s. 12

sociální spravedlnosti a přiklonil se k radikální variantě okamžité a bezpodmínečné suverenity. „Tragédie Čečenska spočívá v tom, že pod zástěrkou celospolečenského demokratického a národního hnutí se k moci dostala marginální elita. V důsledku toho se pod vlajkou idejí národního obrození a suverenity dělo další přerozdělování moci a majetku, což bylo prý v zájmu nejširší veřejnosti. Po svržení staré komunistické vlády se skupiny stojící nejnižší na sociálním žebříčku staly oběťmi vlády nové – diktatury postsovětské elity, nacionalistické navenek, ale protinárodní ve své podstatě.“⁵

Čečenská krize tak byla od počátku formovaná dvěma momenty – vnějším právem na sebeurčení a vnitřním bojem o moc mezi jednotlivými čečenskými klany. Původní idea nezávislosti se však stala spíše zástěrkou pro legitimizaci Dudajevovy vlády a obohacení pochybných politických skupin. To posléze vyvolalo odpor opozice, která nesouhlasila s postojem separatistů a podporovala spojenectví s Ruskem. Vnitřní čečenský konflikt se pak stal záminkou pro vpád federálních vojsk za účelem odzbrojení obou válčících stran. Koncem roku 1994 tak naplno propuká první rusko-čečenská válka. Kromě oficiální ruské pozice existuje celá řada jiných vysvětlení, proč byla válka zahájena. Patří mezi ně udržení kontroly nad obchodem s ropou, stejně jako posílení politické pozice Borise Jelcina před blížícími se prezidentskými volbami, ve kterých usiloval o znovuzvolení.

Namísto plánované bleskové akce však získaly vojenské akce vleklý charakter a došlo k velkým ztrátám na životech. Na obou stranách konfliktu docházelo k masivnímu porušování lidských práv a zcela neadekvátní použití síly ze strany ruské armády vedlo k obrovskému zvýšení popularity Dudajeva a diskreditaci opozice, která byla pro dialog s Ruskem. Brzy sice padly poslední bašty separatistů, ale po teroristickém obsazení nemocnice ve městě Buděnovsk pokračovala jednání o zastavení bojových operací pod patronátem OBSE. Až do zimy 1996 probíhaly sporadické přestřelky a problematika Čečenska se stala klíčovým tématem nadcházejících prezidentských voleb. V dubnu 1996 byl zavražděn Džochar Dudajev a v květnu podepsal jeho náměstek Jandarbijev souhlas s ukončením vojenských operací. Boris Jelcin byl následně zvolen do druhého funkčního období a teprve koncem srpna byly podepsány Chasavurtské dohody, které de facto znamenaly uznání porážky Ruska.⁶

⁵ Tamtéž, s. 19-20

⁶ Tamtéž, s. 22-23

Druhá čečenská válka

Po smrti Dudajeva byl ve volbách v roce 1997 zvolen Aslan Maschadov, ani on ale neměl potřebnou autoritu ke sjednocení Čečenska. V zemi se dále prohlubovala nezákonnost a docházelo k únosům západních odborníků a zástupců humanitárních organizací. První čečenská válka vedla k masovému exodu z Čečenska, v okolních republikách však bylo často na nově příchozí pohlíženo jako na teroristy. Protičečenské nálady v ruské společnosti narůstaly. Ruská televize svalovala bez důkazu vinu za každý kriminální zločin na kavkazské národy a začal být uplatňován prezidentský dekret, podle kterého bylo možné deportovat nežádoucí elementy z Moskvy. V hlavním městě navíc došlo v roce 1999 za podezřelých okolností k výbuchu činžovních domů a svalit odpovědnost na čečenský terorismus nebylo pro ruské autority vůbec obtížné. To vše nahrávalo plánu, který se poučil z mediálního fiaska první čečenské války a který počítal s přípravou ruského veřejného mínění na novou ofenzivu. Všem bylo zřejmé, že případný budoucí úspěch „bude závislý na míře lidové podpory, jakou se podaří získat.“⁷ Invazi ovšem nahrávaly i pragmatické důvody, kdy se Rusko obávalo vzestupu islámského separatistického hnutí. Čečensko se stávalo základnou mezinárodních muslimských bojovníků a čečenští představitelé se nedistancovali od teroristických útoků v Moskvě.⁸ Rovněž docházelo k pronikání bojových skupin Šamila Basajeva do Dagestánu, které prezident Čečenska Maschadov nikdy důrazně neodsoudil.⁹

V říjnu 1999 dal ministerský předseda Vladimir Putin pokyn k zahájení invaze do Čečenska. Součástí plánu byla i přísná kontrola mediálního obrazu války, proto byli novináři drženi mimo území bojových operací. Cílem bylo dobýt hlavní město Groznyj, které bylo ostřelováno raketami, tanky i vrtulníky a při jehož dobývání zahynuly tisíce civilistů. Ti, kteří uprchli, byli ve filtračních táborech ponecháni na libovůli ruských ozbrojených složek, které rozhodovali, kdo je opravdový uprchlík a kdo bojovník. Na přelomu roku 1999 a 2000 pak nastala rozhodující invaze, po které „vypadal Groznyj jako Stalingrad na konci druhé světové války.“¹⁰ V roce 2000 bylo vyhlášeno ruské vojenské vítězství, ale terorismus se v různých formách neustále vrací.¹¹

⁷ Service, R. *Rusko - Experiment s jedním národem (od roku 1991 do současnosti)* 1.vyd. Praha: BETA Dobrovský, 2006. 360 s. ISBN 80-7306-246-1, s. 140-141

⁸ Tamtéž, s. 141-142

⁹ Bolchova, E. *Válka bez vítězů*, (Bakalářská práce) Praha: FHS UK, 2007. s. 25

¹⁰ Service, R. *Rusko - Experiment s jedním národem (od roku 1991 do současnosti)*. (2006). cit.d., s. 142

¹¹ Tamtéž, s. 142-144

Idea „humanitárně-reportérského týmu“

Vznik dokumentárních filmů z válečných konfliktů probíhal v devadesátých letech v symbióze České televize, soukromé novinářské agentury Epicentrum a humanitární organizace Člověk v tísni (organizace Člověk v tísni používala i jiné názvy, v celé práci se budu nicméně držet nejpoužívanějšího označení „Člověk v tísni“). Prapůvodní počátek spojení humanitární a novinářské práce se datuje do roku 1988, kdy zemětřesení zničilo část tehdejší sovětské Arménie. Humanitární sbírku se tehdy rozhodl zorganizovat student Šimon Pánek, který využil zkušeností budoucího významného novináře Jaromíra Štětiny z jeho soukromých cest po tehdeším Sovětském svazu. Ten považuje arménskou cestu za základ budoucí úzké spolupráce. „Jelo nás tenkrát s nákladem léků, potravin, dek a zdravotnického materiálu do Arménie několik. Organizátoři pomoci, ale i lidé mediální profese: několik filmařů, fotograf i píšící novinář. A tak v blátivém vánočním prosinci vznikl zárodek spolupráce humanitárních pracovníků s lidmi, kteří se vyjadřují perem, čočkou objektivu či kamerou.“¹²

Od Nadace Lidových novin k Člověku v tísni

Reportérský tým se zajímal především o nové válečné konflikty na Balkáně a v bývalém SSSR. Jaromír Štětina založil koncem roku 1992 spolu se Šimonem Pánkem Nadaci Lidových novin a poprvé tím institucionalizovali spolupráci novináře a humanitárního pracovníka. Vyšli přitom ze základní myšlenky, kterou definoval Štětina: „Zobrazovat a pomáhat – to jsou dvě strany jedné mince.“¹³ Novináři mohli nabídnout vlastní zkušenost z pohybu ve válečné zóně a humanitární organizace jim na oplátku poskytla určitý stupeň krytí, které by se jinak samostatně se pohybujícím novinářům nedostalo. O činnost Nadace Lidových novin se brzy začali zajímat další mladí novináři, kteří společně vytvořili volné novinářské sdružení – tým Epicentrum.¹⁴

V roce 1994 přechází Lidové noviny do vlastnictví mediální skupiny Ringier a Nadace Lidových novin tak musela najít jiného mediálního partnera. Nakonec přešla pod křídla České televize a vznikla tak Nadace Člověk v tísni při České televizi. Samotný přínos televize nebyl finanční, ale spočíval v poskytování

¹² Štětina, J., Hájková, P. *Brutalita moci : rozhovor*. Praha: Portál, 2010. 224 s. ISBN 978-80-7367-672-8, s. 141-142

¹³ Tamtéž, s.142

¹⁴ Volencová, D. *Jaromír Štětina: život v epicentru*. Praha: Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-794-9. s. 99-100

mediálního prostoru a kanceláří na Kavčích horách.¹⁵ V tom samém roce byla rovněž poprvé vyhlášena sbírka SOS Čečensko. Do padesáti čečenských a ingušských zdravotnických zařízení dorazil humanitární konvoj a společnost otevřela v zemi svou stálou misi.¹⁶

Především díky Jaromíru Štětinovi sehrávaly aktivity v Čečensku v činnosti Člověk v tísni vždy velmi významnou roli. Kromě humanitárního konvoje a založení stále mise v první čečenské válce hrála organizace významnou roli také v roce 1999, kdy se rovněž společně s Českou katolickou charitou stala hlavním zprostředkovatelem humanitární pomoci OSN. Své působení ovšem Člověk v tísni pojal zcela v souladu s původní ideou spojení humanitární pomoci a novinářiny – informoval o porušování lidských práv na Kavkaze, na toto téma spustil internetovou stránku Infoservis.cz a koprodukčně se podílel na výrobě několika dokumentárních filmů. Tyto mediální aktivity nakonec vedly v roce 2005 k zákazu činnosti organizace na území Čečenska.¹⁷

Agentura Epicentrum

Zatímco humanitární aktivity Nadace Lidových novin přešly po jejím zániku pod nadaci Člověk v tísni, reportérský tým přišel o své zastřešení a především příjmy, protože Lidové noviny neměly zájem o reportéry mimo redakci. Jaromír Štětina pracoval nedlouho pro Českou televizi, ale nebyl s tamějšími podmínkami spokojen, protože redakce odmítala vysílat své reportéry do terénu a spoléhala se místo toho na zpravodajské agentury.¹⁸ Spolu s Petrou Procházkovou se rozhodli založit nezávislou agenturu Epicentrum, aby „nebyli závislí na rozmarech politické situace a na finančních úvahách lidí, kteří sedí v Praze a „vytěžují“ nás pouze částečně. Epicentrum jsme založili na myšlence, že budeme cestovat, rychle vyjíždět a podávat zprávy.“¹⁹ Agentura Epicentrum oficiálně vznikla v roce 1994 a jejími stálými zaměstnanci byli pouze tři lidé – novináři Jaromír Štětina s Petrou Procházkovou a účetní Barbora Buchtová.²⁰ Okruh jejich spolupracovníků byl však poměrně široký. Jednalo se o novináře z výše zmíněného týmu Epicentrum, stejně jako filmové dokumentaristy. Všichni byli najímáni na konkrétní práci a neustále

¹⁵ Rozhovor autora s Petrem Jančárkem, 24. 8. 2016

¹⁶ <https://www.clovekvtisni.cz/cs/historie>

¹⁷ Ditrych, O., Souleimanov, E. *Reflexe čečenského konfliktu českou společností*, Středoevropské politické studie, 2006, roč. VIII, č. 4, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, s. 446-460, s. 454

¹⁸ Volencová, D. (2003), cit.d., s. 112

¹⁹ Tamtéž, s. 114

²⁰ Kohout, J. *Význam agentury Epicentrum a prostor pro novou agenturu po jejím zániku*, (Bakalářská práce) Praha: FSV UK, 2012, s. 4-6

se střídali. Epicentrum nebyla klasická zpravodajská agentura, která pouze dodává podklady pro ostatní média, naopak jejich produkty kupovala média jako finální.²¹ Štětina definoval vztah k velkým agenturám jako „vztah mezi ševcem, který má jen verpánek, a firmou Baťa – a té švec konkurovat nemůže. Ale zato může jednou za čas udělat krásný pár bot pro sedláka nebo pro princeznu, popřípadě sám pro sebe.“²² Agentura Epicentrum dále působila mimo jiné v Afghánistánu a Africe, podstatné pro tuto práci je však vyhoštění Petry Procházkové a Jaromíra Štětiny z Ruska v roce 2000.²³ Tím končí také činnost Epicentra v postsovětské oblasti a jejich vliv na produkci a obraz dokumentárních filmů o Čečenském konfliktu.

²¹ Tamtéž, s. 5-7

²² Volencová, D. (2003), cit.d., s. 115

²³ Kohout, J. (2010), cit.d., s. 10

Dokumentární filmy mapující čečenský konflikt

Na dokumentárních filmech reflektujících obě čečenské války se vždy podílela Česká televize, ať už jako producent, koproducent, nebo v rámci zakázkové výroby. Tématu se přitom věnovaly pouze dvě skupiny tvůrců. První byl tým pod režisérským vedením Vladislava Kvasničky z Televizního studia Ostrava a druhou novináři personálně propojení s agenturou Epicentrum.

Dokumentární filmy TS Ostrava

Vladislav Kvasnička se vydal do Čečenska v roce 1995 a tuto návštěvu zužitkoval hned v několika výstupech. Nejvýznamnějším z nich je hodinový dokumentární film *Krvavý chomout*, který Česká televize uvedla jako počín, kdy se „podařilo doslova s nasazením života v extrémních podmínkách natočit to, co dosud nikdo nezaznamenal – bolest a utrpení lidí, kteří musejí žít ve válce.“²⁴ Kvasničkovi se povedlo proniknout relativně do hloubky a dobře popsal novodobou historii konfliktu. Film se kloní k na tehdejší dobu mainstreamovému názoru - Čečenci jsou malý národ bojující za sebeurčení proti obrovskému ruskému agresorovi. V době vzniku dokumentu byl navíc tento názor u veřejnosti posílen naprosto evidentním porušováním lidských práv, například masakrem ve vesnici Samaški, která dostala v některých médiích označení „čečenské Lidice.“²⁵ Přesto se *Krvavý chomout* nakonec obešel bez zbytečné heroizace nebo naopak hanění jedné ze stran a poskytl relativně objektivní a střízlivý pohled na celý konflikt. To z něj učinilo nadčasovou záležitost a Česká televize vysílala tento dokument celkem čtyřikrát, naposled v roce 2014.²⁶

Ostatní Kvasničkovy filmy týkající se Čečenska byly vysílány v rámci investigativního pořadu *Klekánice* a měly proto kratší stopáž. V archivu České televize ani jinde nejsou bohužel dohledatelné vysílatelné verze a jejich vyznění lze proto dovodit buď z jejich názvu, nebo z popisu pořadu tak, jak je zanesen v databázi České televize. Pokud je možné považovat *Krvavý chomout* za lehce pročečenský, ale relativně vyvážený dokument, u dalších Kvasničkových filmů je zřetelný někdy až nenávistně protiruský náboj. Nejobsáhlejším z kratších výstupů odvysílaných v rámci *Klekánice* je třiatřicetiminutový film *Genocida*. Již v anotaci dokumentu je viditelné hodnocení, když uvádí film jakožto „založený na

²⁴ Archiv ČT.

²⁵ JAVŮRKOVÁ, Baša. *Svedectvo zo Samaški - čečenských Lidic* [online]. SME, 1995-05-19, [cit. 2016-05-08] Dostupné z URL <<http://www.sme.sk/c/2122208/svedectvo-zo-samaski-cecenskych-lidic.html>>

²⁶ Archiv ČT

autentických a aktuálních záběrech z bojiště včetně bezprostředních výpovědí ruských vojáků a především výpovědích jejich obětí – trpících Čečenců.²⁷ Již tímto implicitně evokuje, kdo je v konfliktu agresor a kdo oběť. Tím se liší od některých filmů agentury Epicentrum, které se rovněž vyznačují sympatiím k Čečensku, ale ruské vojáky ve filmu považují často za oběti rozhodnutí jejich velitelů.²⁸ Ještě zajímavější je nicméně noticka premiéry pokládající takřka paranoidní otázky: „Je Rusko domovem fašismu? Provádí Ruská federace za tiché podpory celého světa bezprecedentní genocidu čečenského národa?“ Taková formulace je zvláštní už proto, že světové veřejné mínění bylo v rámci první čečenské války zaměřeno spíše protirusky, čímž by „tichá podpora genocidy“ nedávala žádný smysl (o českém a světovém veřejném mínění se zmiňuji níže). V rámci Klekánice pak byly uvedeny kratší, přibližně desetiminutové příspěvky. Nesly názvy Čečenské Lidice, Uprchlíci, Rostou noví bojovníci a Inguško – země v ohrožení. Samotné názvy naznačují spíše pročečenské naladění, v notickách premiéry se však opět objevuje takřka protiruská hysterie: „Zfetovaní ruští vojáci srovnali se zemí čečenskou vesnicí Samaški. Upálili více než 240 dětí, žen a starců.“²⁹

Podle režiséra agentury Epicentrum Petra Jančárka však značné množství záběrů v Kvasničkových filmech pocházelo od kameramanky Epicentra Petry Procházkové, protože Kvasnička sám se do oblasti bojů vůbec nedostal. Vzhledem k tomu, že obě skupiny tvořily své filmy v produkci, resp. koprodukcii s Českou televizí, bylo právně možné takový materiál jednoduše použít. Ani sám Jančárek to nepovažuje za jakkoliv problematické.³⁰ Taková skutečnost však nicméně ukazuje na mimořádnou exkluzivitu záběrů pořízených Epicentrem.

Dokumentární filmy Agentury Epicentrum

První dokument o Čečensku z dílny Epicentra vznikl v roce 1995, kdy se Petr Jančárek vydal do Čečenska spolu s humanitárním konvojem Člověka v tísní. Výsledný půlhodinový dokument Čečenský sen byl natočen v koprodukcii Člověka v tísní a České televize. Za kamerou stála zakládající členka agentury Epicentrum Petra Procházková. Již od počátku je film veden jako oslavný dokument činnosti organizace Člověk v tísní, která se nezalekne žádných nástrah a na rozdíl od jiných humanitárních organizací je schopna dopravit pomoc na místo za jakýchkoliv podmínek. Formálně působí jako dialog mezi ředitelem Člověka v tísní Šimonem

²⁷ Archiv ČT

²⁸ Například Odvrácená strana světa

²⁹ Archiv ČT

³⁰ Rozhovor autora s Petrem Jančárkem, 24.8.2016

Pánkem, který popisuje poslání své organizace, a novinářem Jaromírem Štětinou faktograficky přibližujícím problematiku čečenského konfliktu. V nadsázce by tak bylo možné hovořit o esenci principu celé organizace Člověka v tísní – tam dovězt humanitární pomoc a zpátky přinést svědectví. Zajímavostí bezpochyby je, že se jednalo o první humanitární pomoc Nadace Člověk v tísní při České televizi. Na konci filmu se také objevilo číslo bankovního účtu SOS Čečensko, na který bylo možné poslat peníze určené pro pomoc Čečensku skrz Člověka v tísní.

V roce 1996, tady ke konci první čečenské války vznikl další dokument Petra Jančárka v koprodukcí České televize a agentury Epicentrum s názvem Dokud nás smrt nerozdělí. Kameramankou byla opět Petra Procházková. Film sice přímo nepopisuje aspekty čečenského konfliktu, ale hovoří o „Rusku, novinářích a ceně svobody slova.“ Na dějové lince vyšetřování smrti ruské novinářky ukazuje především na nevyjasněná úmrtí, únosy nebo nevysvětlená zmizení novinářů, kteří se věnovali kontroverzním tématům včetně Čečenska. Film tedy nabízí obraz Ruska jakožto země, kde je uplatňování svobody slova minimálně problematické, v horším případě přímo životu nebezpečné.

Čtyřicetiminutový dokument Anatomie války byl z hlediska štábu i produkce totožný s předchozím: jednalo se o koprodukcí České televize a agentury Epicentrum, režie se ujal Petr Jančárek a za kameru se postavila Petra Procházková. Vznikl v roce 1997, tedy až po definitivním odchodu ruských vojáků z čečenského území. Již z anotace filmu je zřejmý protiruský postoj: „V televizním dokumentu Anatomie války se štábu agentury Epicentrum podařilo zachytit klíčové okamžiky posledního imperiálního výboje rozpadávajícího se Ruska i analyzovat některé příčiny staletí trvajících odporu kavkazských národů proti ruské rozpínivosti.“ Navzdory anotaci se však jedná o relativně vyvážený dokument, který je zaměřen sice pročečensky, ale nikoliv vyhoceně protirusky. Pracuje však opět s tehdy převažujícím obrazem ruského agresora a malého utlačovaného národa.

O dva roky později, v roce 1999, vzniká pozoruhodná obhajoba krevní msty v čečenské společnosti. Jedná se opět o film Petra Jančárka v koprodukcí České televize a agentury Epicentrum. Kameru si vzala na starost opět Petra Procházková, její výpovědi v Praze pak natáčel sám režisér. Procházková nabízí osobní svědectví, protože se několikrát setkala nejen s veřejnou popravou, ale měla možnost mluvit i s vrahy a pozůstalými. Její výsledné poselství je ovšem poněkud zmatené. Přiznává, že ona sama sice nepodporuje tresty podle

islámského práva šaríja, ale dokáže je pochopit. Čečenci tu již nejsou ukazováni jako bojovníci za svobodu, ale jako rozporuplní lidé s vlastními tradicemi. Na ty ovšem podle Procházkové nemá Západ nahlížet svoji optikou lidských práv. Film jakoby se snažil obhájit čečenský národ v momentě světově vzrůstající islamofobie.

Na rozdíl od Televizního studia Ostrava se novináři z agentury Epicentrum věnovali i druhé čečenské válce, kdy už panovala vzájemná nedůvěra mezi novináři a Kremlem, resp. mezi novináři a čečenským odbojem. Jaromír Štětina byl však díky svým dokonalým kontaktům jeden z mála novinářů, který pronikl do obléhaného Grozného a zůstal v něm i za silného ostřelování. V roce 2000 tak vzniká v koprodukcí České televize a Člověka v tísni jediný český dokument z druhé čečenské války s názvem Odvrácená strana světa. Díky úzkému sejetí autora filmu s gerilou pak vzniká silný obraz války, který ovšem nijak neproblematizuje čečenské bojovníky. Naopak je staví do role buď obětí, nebo hrdinů, jako ve scéně, kdy bez jakýchkoliv podmínek propustí zajatého ruského vojáka. I přes nesporné sympatie autorů s Čečenci však nejsou ruští vojáci prvoplánově vylíčení jako agresoři, ale spíše jako oběti svého vlastního vojenského a politického vedení.

Společenský kontext obrazu čečenské války

Plnohodnotnou reflexi konfliktu na severním Kavkaze v českém dokumentárním filmu nelze provést bez vysvětlení jak českého, tak mezinárodního společenského kontextu. Reakce na první čečenskou válku byla u západních států proměnlivá. V počátečních fázích války se uchylovaly k tichému souhlasu a považovali konflikt za ruskou vnitřní záležitost – také proto, že nechtěli ohrozit tradičně stabilní vztahy s Ruskem. Pravidelné přinášení záběrů trosek čečenských měst a vesnic mezinárodními televizními stanicemi však brzy ovlivnily veřejné mínění v západních zemích a přiměly oficiální představitele ke stále důraznějším protestům proti očividnému porušování lidských práv v Čečensku. Také zpráva OBSE z roku 1995 označila vedení války za primárně namířené proti civilistům. Světové veřejné mínění se tak brzy přiklonilo na stranu čečenských bojovníků, jejichž boj začal být chápán jako národně-osvobozenecký. Přispěla k tomu i mediální neobratnost Moskvy.³¹

Pro Moskvu bylo mediální fiasko za první čečenské války ponaučením a začala si v druhé čečenské válce počínat mnohem obezřetněji. Oproti dřívějšku Rusko prudce omezilo vstup nezávislých novinářů do oblasti konfliktu.³² V návaznosti na teroristické útoky v několika ruských městech se pak Moskva snažila přesvědčit západní státy, že stejně jako oni bojuje proti globálnímu islámskému teroru. Idea společného nepřitele a zařazení konfliktu do kategorie boje proti světovému džihádu pak měla Západ a Rusko ideologicky sjednotit. Tento přístup byl nicméně mnohými západními politiky opakovaně zpochybňován. Obrazy hlavního města Groznyj ostře lovaného na přelomu let 1999 a 2000 vyvolaly ostrou kritiku například texaského guvernéra G. W. Bushe, ale také budoucího blízkého Putinova spojence Gerharda Schrödera, který pod tlakem německé veřejnosti mluvil o nevybíravých útocích na civilní obyvatelstvo. Zlomem se však staly útoky na newyorské Světové obchodní centrum z 11. září 2001. Spojené státy začaly vnímat bezpečnostní politiku prizmatem boje proti terorismu, ve kterém potřebovali Rusko jako silného spojence. Svou roli ve vnímání konfliktu hrály také četné teroristické útoky čečenských sebevražedných komand a obecně i vzestup islamofobie. „Někdejší bojovníci za národní svobodu a sebeurčení, kteří byli ještě před několika málo lety tolik obdivováni, tak byli v okamžiku označeni za

³¹ Dítřych, O., Souleimanov, E. (2006), cit.d., s. 447

³² Štětina, J., Hájková, P. (2010), cit.d., s. 38

„islámské“ teroristy a extremisty, usilující o boj proti západním hodnotám či zájmům po celém světě.“³³

Český diskurz víceméně kopíroval diskurz mezinárodní. První čečenská válka byla vnímána optikou boje malého národa za sebeurčení proti velkému agresorovi, který se snaží udržet svou imperiální moc. V Česku existovala tou dobou navíc poměrně jasná společenská shoda ohledně západního směřování země a nálada byla zaměřena spíše protirusky. Minimálně tichá sympatie s čečenským národem vycházela rovněž z vlastní negativní zkušenosti českého národa s ruskou imperiální politikou. Spolu s nárůstem čečenských teroristických útoků a vykreslením konfliktu jakožto střetu západní civilizace s islámem ztrácejí čečenští povstalci českou podporu. Rovněž je obtížné rozlišit v konfliktu „správnou“ a „špatnou“ stranu, což přispívá k úpadku zájmu české veřejnosti o toto téma.³⁴

„Čečenský konflikt byl v české společnosti od svého vzniku vnímán jako poněkud okrajové téma, a diskuse o něm tak nevyvolávala bouřlivé emoce či názorové střety, které by vedly ke společenské mobilizaci ať už na podporu čečenského boje za nezávislost nebo obhajobu ruského nároku na vládu nad severním Kavkazem. Významnější pozornosti sdělovacích prostředků, ale i státních institucí, se mu tak dostávalo především po rozpoutání prvního (1994) a druhého (1999) konfliktu a následně po teroristických činech, které si získaly zájem celosvětového veřejného mínění – útocích na moskevské divadlo Dubrovka (2002) a školu v severoosetinském Beslanu (2004).“³⁵

Vzhledem k tomu, že se jednalo spíše o okrajový konflikt, měla největší vliv na formování diskurzu elita. Velmi zjednodušeně lze názorové proudy rozdělit do dvou táborů – pročečenského a proruského. Do prvního jmenovaného je možné zařadit okruh lidí kolem Václava Havla, který nahlížel na konflikt lidskoprávní optikou. S ním byli spojeni, což je pro tuto reflexi významné, novináři z okruhu Lidových novin a týdeníku Respekt, kteří měli s konfliktem osobní zkušenost. „Proto se zdržovali jednoznačně vyjádřené všeobecné podpory čečenským rebelům a spíše se soustředili na kritiku porušování lidských práv převážně, ale nejen na ruské straně, případně hovořili o kolotoči násilí a zločinu rozpoutaném – avšak nikoliv výhradně prováděném – ruskými bezpečnostními složkami.“ Do pročečenského proudu je také možné zařadit konzervativní stanoviska lidí okolo

³³ Dítřich, O., Souleimanov, E. (2006), cit.d., s. 448-449

³⁴ Tamtéž, s. 450

³⁵ Tamtéž, s. 449

Občanského institutu, která se ovšem týkala kritiky ruské domácí a zahraniční politiky.³⁶

Druhý tábor tvořený z velké části komunisty chápal Rusko jako hráz proti tomu, co považoval za imperiální americkou politiku. Terčem jejich kritiky se tak stali ti, kteří veřejně deklarovali proamerický postoj – tedy lidé kolem Václava Havla a organizace Člověk v tísni. Kritika KSČM byla ovšem motivována také celosvětovým působením ČvT v oblasti lidských práv, které bylo selektivní a upozorňovalo především na problémy v zemích neblaze poznamenaných komunismem (Kuba, Bělorusko). Kromě komunistické kritiky se vyskytovala také kritika pragmatická, která varovala před možnými finančními ztrátami v mezinárodním obchodu v případě, že se při jednání bude uplatňovat myšlenka kosmopolitního prosazování lidských práv.³⁷

³⁶ Tamtéž, s. 450-451

³⁷ Tamtéž, s. 451-452

Ideové postoje tvůrců a jejich vliv na obraz války

Krom výše popsaných společenských okolností nelze rozhodně pominout ideové postoje tvůrců, které se ve výsledku odrazily v jejich filmech. V případě Vladislava Kvasničky je možné se odkázat jen na jeho přátele nebo nahodilé záznamy jeho přednášek, protože v roce 2012 zemřel. Kvasnička se věnoval oblasti bývalého Sovětského svazu řadu let, procestoval tehdy celé Rusko osobními vlaky a nasbíral mozaiku osobních výpovědí běžných ruských občanů, které spojuje téma vztahu ke komunistické minulosti vlastní země. Ostravské studio České televize uvedlo k jeho úmrtí následující: „Hluboká empatie s lidmi vystavenými osudovým zvratům a schopnost zaujímat nekompromisní postoj vůči viníkům jej přitahovaly k problematice mezních existenčních situací.“³⁸ Fero Fenič nazval Kvasničku „zuřivým dokumentaristou“, protože „natáčel konfliktní filmy, jednal velmi otevřeně, bez zábrán šel vždy za svým cílem.“³⁹

Jaromír Štětina a Petra Procházková v mnoha rozhovorech mluvili o osobních sympatiích k čečenským bojovníkům. Procházková připouští, že někdy mohlo být jejich zpravodajství nevyvážené, vždy se ale prý snažila o maximální objektivitu. Ruská strana se vyhýbala jakékoliv publicitě, proto bylo obtížně získat z jejich strany vyjádření. „Vstřícnější zázemí jsme vždycky našli jen na čečenské straně. Proto se nedivím, že se někomu mohlo zdát zpravodajství Epicentra z Čečenska místy trochu zkreslené. (...) Myslím si ale, že k nestrannosti už nepatří například zapomínání na to, kdo celé to vraždění bezprostředně rozpoutal a kdo ho byl také schopen jediným příkazem zastavit. A to byla přece ruská strana.“⁴⁰ Jaromír Štětina pak tvrdí, že „čečenský teror je reakcí na teror federální armády Ruské federace a na teror jednotek Federální služby bezpečnosti Ruské federace. Čečenský teror je výsledkem státního teroru Ruské federace. Obě formy teroru jsou stejně odsouzeníhodné a měly by být, jak podle ruských zákonů, tak podle mezinárodního práva, postihovány stejně. Stejným zločincem jako Basajev je

³⁸ *Zuřivý dokumentarista Vladislav Kvasnička zemřel* [online] [cit 2016-08-22] Dostupné z URL

<<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1164469-zurivy-dokumentarista-vladislav-kvasnicka-zemrel>>

³⁹ *Zemřel Vladislav Kvasnička, dokumentarista, který šel vždy za svým cílem* [online] [cit 2016-08-22] Dostupné z URL <http://kultura.zpravy.idnes.cz/zemrel-vladislav-kvasnicka-dfe-filmvideo.aspx?c=A120614_161017_filmvideo_ptk>

⁴⁰ Procházková, P., Pazderka, J. *Novinářka na divokém východě*, 1.vyd. Praha:Portál, 1998. 184 s. ISBN 80-7178-261-0, s. 155

bývalý ministr obrany generál Gračov. Smrt beslanských dětí je stejně děsivá jako smrt čtyřiceti tisíc čečenských dětí, zabitých ruskými vojáky.⁴¹

Režisér Petr Jančárek, který stál za třemi filmy agentury Epicentrum pojednávajících o čečenském konfliktu, pak přímo připouští sympatie k čečenské straně a obhajuje pročečenské vyznění svých filmů. Tvrdí, že dokumentarista vždy musí jít do filmu s předem ujasněným názorem na danou problematiku. Navíc byl podle něj filmař hlasem těch, kteří byli méně slyšet, čímž se shoduje s prohlášením Jaromíra Štětiny. Ten upozorňuje, že velké světové agentury, jako například Reuters, pracují jen s rešerší zpráv ostatních agentur a lokálními zpravodaji. „Hlavním zdrojem ovšem jsou sdělovací prostředky té země. Takže v Rusku agentura Reuters čerpá především z ruských sdělovacích prostředků, poněvadž Čečenci žádné nemají. Svět tedy prostřednictvím Reuters dostává informace o postoji především jedné z bojujících stran a ruská oficiální pozice z nich čouhá jako sláma z bot.“⁴² Všichni tři dokumentaristé Epicentra tak považovali za důležité dát hlas mediálně znevýhodněným a zdůraznit čečenský pohled na věc.

⁴¹ Štětina, J., Hájková, P. (2010), cit.d., s. 27

⁴² Život v Epicentru, s. 115

Podobnosti filmů o čechenském konfliktu

Přestože byly české dokumentární filmy tvořeny dvěma skupinami tvůrců, vznikl jen jeden obraz války. Všechny snímky měly totiž pročečenské vyznění a nahlíželi na konflikt jakožto na boj utiskované menšiny proti tyranskému vládci. U všech filmů je zároveň přítomen vysvětlující komentář. Právě ten by mohl mít za následek zcela jiné vyznění filmu, jak upozorňuje Susan Sontagová. „Všechny snímky jen čekají na to, až je vysvětlí či zfalšují jejich popisky. Během bojů mezi Srby a Chorvaty na počátku nedávných balkánských válek kolovaly při srbských i chorvatských propagandistických tiskových konferencích tytéž fotografie dětí zabitých při ostřelování jedné vesnice. Změňte popisek, a smrt dětí můžete využívat znovu a znovu.“⁴³ Přestože Vladislav Kvasnička používal ve svých filmech do značné míry záběry Petry Procházkové, komentářem se přiklonil ke stejnému vyznění, jaké měly filmy agentury Epicentrum.

Kromě vysvětlujícího komentáře obsahovaly některé filmy zcela totožné scény, jako například důsledek bombardování na tržišti v Grozném.⁴⁴ Všechny dokumenty pak obsahují poměrně drastické záběry mrtvých, především vojáků, někdy i ve značném stádiu rozkladu. Časté jsou i pohledy do obličejů mrtvých lidí. Filmy agentury Epicentrum se pak vyznačovaly neustálou přítomností tvůrců – sice nikoliv před kamerou (s výjimkou *Poprava – věc veřejná*), ale vždy ve vysvětlujícím komentáři. Ať už to byl dialog Šimona Pánka s Jaromírem Štětinou ve filmu *Čechenský sen*, nebo Štětinův komentář vysvětlující a často obhajující čechenský pohled na věc, jako ve filmu *Anatomie války*.

Formálně ani významově se tedy filmy obou skupin příliš nelišily a jsou tedy poměrně snadno zaměnitelné. Naprosto shodný osud je pak potkal v případě distribuce. Jelikož všechny filmy produkovala, případně koprodukovala Česká televize, byly všechny televizí vysílány. Jelikož se však týkaly regionu, který byl prioritní pro činnost *Člověk v tísní*⁴⁵ a týkaly se problematiky války a lidských práv, objevily se některé z nich také na festivalu *Jeden svět*, který společnost *Člověk v tísní* založila jako platformu pro filmové lidskoprávní aktivity. Promítány byly filmy Vladislava Kvasničky i *Epicentra*, některé z nich opakovaně.⁴⁶

⁴³ Sontag, S. *S bolestí druhých před očima*. Praha: Paseka, 2011. 120 s. ISBN 978-80-7432-092-7, s.15

⁴⁴ *Krvavý chomout* i *Anatomie války*.

⁴⁵ Výroční zpráva *Člověk v Tísni* 1995

⁴⁶ www.jedensvet.cz

Závěr

Vznik českých televizních dokumentárních filmů o čečenském konfliktu umožnilo několik zásadních faktorů. V první řadě se jednalo o jistou porevoluční nepřehlednost, která umožnila novinářům takřka bez zkušeností vydobýt si významné místo na poli žurnalistiky. Tehdejší odpor společnosti ke všemu sovětskému vytvořil mezeru, kterou brzy zaplnil Jaromír Štětina s Petrou Procházkovou. Oba se staly velmi rychle prakticky jedinými odborníky na oblast tehdejšího Sovětského svazu a po zahájení první čečenské války v roce 1994 měli obrovský náskok před ostatními reportéry, kteří o konfliktní oblast do té doby nejevili zájem. Na české půdě se mezitím formovaly zárodky humanitární organizace Člověk v tísni, která začínala jakožto Nadace Lidových novin, později pokračovala jako Nadace Člověk v tísni při České televizi. Jelikož byl Člověk v tísni založen novináři, od počátku poskytoval nejen humanitární pomoc, ale také přivázel z postižených oblastí svědectví včetně dokumentárních filmů. Po odchodu nadace z náruče Lidových novin se zpravodajské křídlo Člověka v tísni oddělilo a pod vedením Štětiny a Procházkové tak vznikla tak agentura Epicentrum, která se zpočátku specializovala především na oblast Sovětského svazu a Balkán – tedy místa, kde probíhal nebo byl očekáván vojenský konflikt.

Všechny televizní dokumentární filmy mapující válku na severním Kavkaze mají více či méně pročečenské vyznění. Nepotvrdila se tak domněnka, že by filmy vznikaly jako poplatné společenské náladě či výhradně jí navzdory, protože názory na konflikt se v české společnosti proměňovaly, zatímco vyznění filmů zůstávalo stejné. Čečenskem se přitom aktivně zabývaly pouze dvě skupiny filmařů, kromě novinářů z agentury Epicentrum také dokumentarista Vladislav Kvasnička z Televizního studia Ostrava. Vyznění filmů však bylo až na drobné nuance prakticky totožné – Čečenci jsou malý národ bojující proti velkému agresorovi. Obě filmové skupiny pracovaly odděleně, avšak díky společnému producentovi – České televizi – použil Kvasnička některé válečné záběry, které natočila Procházková. Přisoudil jim však shodný význam, takže obraz konfliktu byl u obou skupin totožný.

Za obrazem čečenského konfliktu stáli především tři lidé pracující pro agenturu Epicentrum – Jaromír Štětina, Petra Procházková a Petr Jančárek. Závěry jejich filmů jsou pak totožné s lidskoprávním pohledem, který zastával Člověk v tísni a okruh lidí okolo Václava Havla. Jejich informace nebyly povrchní, všichni tři znali dokonale prostředí, o kterém natáčeli. Filmy však prosakuje nekritický

postoj k čečenským bojovníkům a naopak odpor k ruské armádě, resp. ruské politické reprezentaci.

Zákazem činnosti agentury Epicentrum na území Ruské federace a vypovězením Člověka v tísní z Čečenska končí výroba nových dokumentárních filmů o čečenském konfliktu. K nulovému zájmu českých filmařů o tento region sice přispěl rovněž přístup ruských úřadů, který takřka znemožnil vstup nezávislých novinářů na území Čečenska, ale hlavním důvodem je bezpochyby nucený odchod Štětiny a Procházkové z Ruska. O to více pak vyniká, že obraz čečenského konfliktu měli na svědomí ve výsledku pouze dva lidé.

Některé ze vzniklých dokumentů se dočkaly několika repríz v České televizi⁴⁷ a dokumenty Čečenský sen a Odvrácená strana světa byly opakovaně promítány v rámci festivalu Jeden svět, který pořádá Člověk v tísní. Právě na Jednom světě se dodnes objevují zahraniční dokumentární filmy pojednávající o problematice Čečenska⁴⁸, české dokumenty však toto téma od roku 2000 již nijak nereflektují.

⁴⁷ Například Krvavý chomout

⁴⁸ Groznyj blues

Seznam filmů reflektující čečenský konflikt

Filmy Vladislava Kvasničky

Kvasnička V.: *Čečenské Lidice*, 1995

Kvasnička V.: *Genocida*, 1995

Kvasnička V.: *Inguško – země v ohrožení*, 1995

Kvasnička V.: *Krvavý chomout*, 1995

Kvasnička V.: *Rostou noví bojovníci*, 1995

Kvasnička V.: *Uprchlíci*, 1995

Filmy skupiny Epicentrum

Jančárek, P.: *Čečenský sen*, 1995

Jančárek, P.: *Dokud nás smrt nerozdělí*, 1996

Jančárek, P.: *Popravy, věc veřejná*, 1999

Jančárek, P.: *Anatomie války*, 1997

Hanuš, P.: *Odvrácená strana světa*, 2000

Seznam literatury

Bolchova, E. *Válka bez vítězů*, (Bakalářská práce) Praha: FHS UK, 2007. 46 s.

Cihlár, M. a kol. *Jeden svět* Praha: Argo, 1999. 116 s. ISBN 80-7203-204-6

Ditrych, O., Souleimanov, E. *Reflexe čečenského konfliktu českou společností*, *Středoevropské politické studie*, 2006, roč. VIII, č. 4, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, s. 446-460

Janeček, V. *Válka, (médi) a film*, (Bakalářská práce) Praha: FAMU, 1998. 27 s.

Kohout, J. *Význam agentury Epicentrum a prostor pro novou agenturu po jejím zániku*, (Bakalářská práce) Praha: FSV UK, 2012

Procházková, P., Pazderka, J. *Novinářka na divokém východě*, 1.vyd. Praha: Portál, 1998. 184 s. ISBN 80-7178-261-0, s. 155

Service, R. *Rusko - Experiment s jedním národem (od roku 1991 do současnosti)* 1.vyd. Praha: BETA Dobrovský, 2006. 360 s. ISBN 80-7306-246-1

Sontag, S. *S bolestí druhých před očima*. Praha: Paseka, 2011. 120 s. ISBN 978-80-7432-092-7.

Štětina, J., Hájková, P. *Brutalita moci : rozhovor*. Praha: Portál, 2010. 224 s. ISBN 978-80-7367-672-8, s. 141-142

Urban, J.. *Extrémy a lidé blízcí: rozhovor se Šimonem Pánkem*. Praha: Galén, 2008. 165 s. ISBN 978-80-7262-545-1

Volencová, D. *Jaromír Štětina: život v epicentru*. Praha: Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-794-9. s. 99-100

Výroční zprávy Člověk v tísni, dostupné z www.clovekvtisni.cz

Citované Anotace filmů byly převzaty z Archivu České televize.